

INDEKSIRANA RESNICA

The Indexed Truth

Biotska raznovrstnost (ali biodiverziteteta) je ključna za življenje na Zemlji. To je preprosta in očitna resnica. Vsi dokazi kažejo na to, da smo priča tako imenovanemu šestemu izumiranju vrst na Zemlji. Že leta 1993 je E.O. Wilson, biolog z univerze Harvard, ocenil, da na leto izumre približno 30,000 vrst, ali natančneje, če želite, tri vrste na uro. Tokratno izumiranje je nekoliko drugačno od prejšnjih petih. Peto ob koncu krede je, denimo, najverjetneje povzročil trk Zemlje z enim ali več bolidi iz vesolja. Šesto povzročajo pametne gole opice, z drugo besedo, mi. To izumiranje ima nekatere značilnosti. Spremlja ga preobrazba pokrajine, pretirano izkoriščanje drugih vrst, onesnaževanje in naseljevanje tujerodnih vrst. (ELDRIDGE 1998)

Nekoliko težje kot ugotoviti, da je biotska raznovrstnost pomembna, je definirati, kaj biodiverziteteta sploh je. Razmislek nam da precej presenetljiv rezultat: je vsa biotska spremenljivost od genov do ekosistemov. Sklep, ki iz tega nemudoma izhaja, je, da jo je v celoti zelo težko izmeriti. Primerjajte denimo genom neke bakterije in ekosisteme na ravni celine ali oceana. (PURVIS & HECTOR 2000)

Politika je na tem mestu začela nekoliko prehitovati znanost. V letu 2001 so članice Evropske unije sprejele, na tako imenovanem Gothenburškem vrhu, strategijo trajnostnega razvoja Evropske unije. Eden izmed ciljev te strategije je ekspliciten: »Ustavitev zmanjševanja biotske raznovrstnosti v EU do leta 2010 in učinkovito prispevanje k znatnemu znižanju svetovne ravni zmanjševanja biodiverzitetete do leta 2010« (KOMISIJA EVROPSKIH SKUPNOSTI 2005). Politika se na tej stopnji ni spraševala, kako bomo ta upad izmerili. Tukaj je sicer možnih kar nekaj stranpoti. Logično je, da obstaja zadosti podatkov o velikih, redkih in markantnih živalih, vprašanje pa je, kako dobro predstavljajo cel ekosistem oziroma celotno biotsko raznovrstnost. Nasploh je težko poiskati posamezno krovno vrsto (angl. umbrella species), s katero bi merili ugodno ali neugodno stanje vrst v širšem smislu. Prav tako le malokateri raziskave sežejo prek meja ene države.

Logično je tudi, da ima pri merjenju upada biotske raznovrstnosti spremljanje populacije ptic osrednji pomen, tako iz znanstvenih kot praktičnih in političnih razlogov. Politiku je lažje zagovarjati ukrepe za ohranitev slavca ali orla belorepca kot pa nekega neznatnega hrošča, ki ga poznajo le znanstveniki. Seveda pa ni vedno nujno, da so ptice najprimernejši znanilci stiske drugih taksonov na nekem območju. Primer: Če upada populacija vrtnega strnada, ali je morda problem na njegovem prezimovališču v Afriki, morebiti kje na poti ali pa resnično na gnezdiščih? Še en razlog je pomemben pri izboru ptic kot indikatorjev biodiverzitetete: pozna jih na tisoče ljudi, ki so pripravljeni žrtvovati svoj prosti čas za njihovo spremljanje in zaščito.

»Ptičji« indikatorji morajo tako v grobem izpolnjevati dva kriterija: odsevati morajo spremembe v naravi in dati osnovo za logično razlago teh sprememb, prav tako pa morajo biti praktično izvedljivi na transnacionalni ravni celih kontinentov. Ne iščemo natančnih razlag za dvig ali upad posameznih vrst, ampak širok vpogled v populacijska dogajanja, izražen s preprosto številko, »indeksom«. Ni druge možnosti, da takšne indikatorje spremljajo prostovoljci, sicer bi bilo spremljanje predrago. Obenem pa to pomeni, da mora biti metoda spremljanja

preprosta in robustna. Tu lahko bolj ali manj zanemarimo zahtevne populacijske raziskave, ki jih lahko opravljajo samo strokovnjaki profesionalci, kar pa nikakor ne negira njihovega pomena na nekaterih drugih področjih. (GREGORY 2006)

Zahtevne naloge razvoja bioindikatorjev, ki bodo v bistvu premoščali vrzel med znanostjo in politiko, se je lotil Evropski svet za cenzus ptic (EBCC; European Bird Census Council). Kot najboljša možna rešitev so se pokazali sestavljeni ptičji indeksi. Ključna zadeva pri teh indeksih pa je izbor vrst. Generalisti, kot sta ščinkavec in črnoglavka, nam lahko pokažejo obraten trend in zakrijejo siceršnje propadanje specialistov (pojav se imenuje biotska homogenizacija). Redke vrste, kot denimo čigra, lahko doživljajo preporod zaradi uspešnih, ozko usmerjenih interventnih akcij. Oboji nam kaj malo povedo o splošnem stanju okolja in narave. Nasprotna primera sta denimo belohrbti detel in poljski škrlanec, vsak s svojimi specifičnimi zahtevami. Pri sestavljenih indikatorjih je tako ključen izbor vrst, s katerim določamo, katero okolje nas pravzaprav zanima. V tem segmentu so sestavljeni ptičji indikatorji (in s tem indeksi) podobni borznim indeksom. (GREGORY *et al.* 2003 & 2005)

V okviru Evropskega sveta za cenzus ptic (EBCC) so tako sprožili projekt Panevropska shema monitoringa pogostih ptic (PECBMS), ki združuje vso heterogeno paleto metodologij po posameznih državah in omogoča tudi enotno statistično obdelavo. Za nekatere države so že na voljo večdesetletni podatki. V načrtu je tudi podobna shema za ogrožene vrste in IBA-je. Prvi rezultati denimo kažejo, da so populacije gozdnih ptic v Evropi v plitkem upadu – ptice kmetijske krajine pa so po dolgem upadanju zdaj stabilne.

In kje smo pri spremljanju populacij ptic v Sloveniji? Povsem na začetku. Še pred nedavnim je na zemljevidu Evrope zijala bela lisa namesto Slovenije. V letu 2007 pa smo se na Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije lotili prvega transektnega popisa 46 tetrad (kvadrat 2x2 km) v pretežno kmetijski krajini, v naslednjih letih pa imamo namen popis razširiti na ozemlje celotne države. Šele spremljanje v recimo 10 letih pa nam bo dalo prvi osnovni in kvantitativni vpogled, v katero smer so obrnjeni trendi populacij naših ptic. Odveč je pripomniti, kako pomemben je takšen podatek. Naj ta uvodnik izzveni tudi kot povabilo k udeležbi v tem velikem in pomembnem projektu.

PRIMOŽ KMECL

Literatura

- ELDREDGE, N. (1998): *Life in the Balance. Humanity and the Biodiversity Crisis.* – Princeton University Press, Princeton.
- GREGORY, R.D. (2006): Birds as biodiversity indicators for Europe. – *Significance* 9: 106–110.
- GREGORY, R.D., NOBLE, D., FIELD, R., MARCHANT, J., RAVEN, M. & GIBBONS, D.W. (2003): Using birds as indicators of biodiversity. – *Ornis Hungarica* 12/13: 11–24.
- GREGORY, R.D., VAN STRIEN, A., VORIŠEK, P., GMELIG MEYLING, A.W., NOBLE, D.G., FOPPEN, P.B.R. & GIBBONS, D.W. (2005): Developing indicators for European birds. – *Phil. Trans. R. Soc. B* 360: 269–288.
- KOMISIJA EVROPSKIH SKUPNOSTI (2005): Sporočilo komisije svetu in evropskemu parlamentu o pregledu strategije trajnostnega razvoja – Izhodišča za ukrepanje. COM(2005) 658 konč., Bruselj.
- PURVIS, A. & HECTOR, A. (2000): Getting the measure of biodiversity. – *Nature* 405: 212–219. [<http://www.bio.ic.ac.uk/research/apurvis/pubs/Purvis2000Nature.pdf>]